

čeških slovstvenih zgodovinarjev? In da imajo katoliški Slovenci, vkolikor ga poznajo n. pr. o Vrchlickega filozofiji svoje mnenje, kdo jim bo sodil? So stvari, o katerih ne bo obvladala nikoli ena teorija. In taka reč je tudi s slovensko protestantovsko dobo!

Dr. P. P.

Stritarjeva antologija. Uredil in uvod napisal dr. Ivan Prijatelj. V Ljubljani 1919. Izdala in založila Tiskovna zadruga.

V okusni obliki z naslovno dekoracijo J. Vavpotiča je izdala Tiskovna zadruga antologijo Stritarjevih pesmi z uvodom urednika pesmi dr. Ivana Prijatelja. Eno tretjino knjige zavzema uvod, ki je literarna razprava o Stritarjevi književnosti in sintetična ocenitev njegove pesniške osebnosti. Dr. Prijatelj je najspodobnejši in stilistično najverziranjši slovstveni estetičar Stritarjeve dobe. Svoj sloves si je ugotovil z eno najzanimivejših slovenskih knjig, z akademično, široko zasnovano monografijo o Kersnikovi dobi. Od te knjige se je preko Jurčiča do uvoda v izbor Stritarjevih pesmi znatno izpopolnil, poglobil v metodi in slogu, potem ko se je bil rutiniral do nekakega vélikega slovstvenozgodovinarskega sloga v kozmopolitičnozrelah študijah o slovenskem slovstvu v slovenskem, nemškem in srbskem jeziku. Prijatelj je v Stritarjevi dobi v snovnosti svojega naturela in je strokovnjak, ki bo s svojo metodo in svojim slogom ustvaril tradicijo v zideh bodočega slovenskega vseučilišča v Ljubljani. Ni ekzakten analitičar v zmislu starejše slovstvenozgodovinarske slavistike, je bolj sintetičen kritik v zmislu moderne filologije, estet, ki se je šolal v germanistih in romanistih, in ki je edini med slovenskimi literarnimi zgodovinarji praktično, kot prevajatelj tujih klasicitet študiral tajnost umetniškega sloga (Puškin). V uvodu v Stritarja sem opazil drznost nove slovenske znanstvene terminologije poleg nekake aristokratsko zrelo izbrane tuje, ki tvori nekako izrazito osebnostno noto Prijateljevega pisateljskega značaja. Prijatelj je napisal v Uvodu nekaj končnoveljavnih definicij o Stritarju (Stritar je centralna postava slovenskega slovstva; Širokost njegovega duha presega globokost njegovega talenta i. p.) in je zlasti v odstavku o Stritarjevi pesmi povedal pietetnomirno objektivno sodbo o Stritarjupesniku, povdarivši dvakratno »ogorčenje« kot impulz »golobove« muze. Njegova karakterizacija je izčrpna, dasi je tesna. Našel bi se bil morda še pregnanten izraz za Stritarjev humor, za Stritarjevo naivnostno čuvstvovanje in recimo za njegov liberalni bon ton ali esprit. Presenetila me je naravnost klasičnotaktno izražena vzporeditev Stritarjevega idealizma z Rousseaujevim (65 sl.) in zrela akademska intelektualnost Prijateljeva, ki pusti govoriti o najrahljši točki Stritarjeve pesniške osebnosti pesnika samega in mu tako prihrani bridkost svoje sodbe, ki bi se glasila, da je Stritar kot pesnik kaj racionalen, hladen refleksivnik in prigradničar srednje vrste (str. 80 sl.). Govoreč o tujih vplivih pri Stritarju, je omenil Prijatelj najmočnejše in ni opozoril na vplive od strani časovnega slovstva (Monakovčani, nemški epigoni in formalisti), kateremu je lastna prav ista eklektika kakor Stritarju. Poučno bi bilo n. pr. navesti o ideologizmu pevca-trpina nekaj tujih paralel (Grillparzer: Der Abschied von Gastein) ali pa primeriti

filistrstvo Stritarjevih »misli« z Bodenstedtovo pivsko filozofijo, kakor n. pr. Grafenauer. Odločno potrebno bi bilo opozoriti na dejstvo, da je živel Stritar kot pesnik v miljeu literarne gostilne in dunajskega ozračja in da morda zato ni mogel za Jurčičem v domač realizem, kamor sta dospela Kersnik in Tavčar. Z ozirom na »dodatek« bi bilo omeniti, da je očividno v teh pesmih senilni kvietizem Gregorčičeve vrste (Le solnce, solnce), trudnost moža, »ki ga je utrudila zemeljska hoja« (str. 244). Glede metrične formalnosti bi zaslužila izrečne omenitve hiperkatektika jambov v »Dunajskih sonetih«. Sicer pa je Prijateljeva slika vzornoplastična, sočna in prijetno drapirana v elegantni patos simbolizmov Prijateljevega okusa (»Košata lipa«, »jagnje«, »Rejenka«). Izbor pesmi je bogat. Deloma bi bila smela ena in druga brez škode izostati (Popotna 10. (str. 100), Konju (112 sl.), ki je v zadnji kritiki višek naivne banalnosti); dalo bi se tudi kaj prističi, n. pr. prav nujno pesem »Jesenska sreča« za zadnji dve kritici (str. 108). Nekaj tiskovnih napak (iz ne 140, sa 157, solce 246) je v vestnem berilu ostalo. Neumljiv je verz: ti vživaj, ne vživaj sad in cvet (106), brez škode bi se popravilo: Škrjanec vrte se v sinjo višavo (94) v vihteč se; »Bog sprimi, svetlo te jezero« v »Pozdravim, svetlo te jezero« (103); pero za peresom (108) v list za listom; ne davi mi rok v ne stiskaj mi rok i. dr.

Stritarjeva antologija bo zasebni in salonski knjižnici cenjen okras in slovenski srednji šoli dobrodošel tekst. Prijateljev uvod je in bo ostal eden najlepših literarnih študijev v slovenskem jeziku.

Dr. I. Pregelj.

F. S. Finžgar: **Veriga.** Ljudska zgodba v treh dejanjih. Nova knjižnica, II., Ljubljana 1919.

O »Verigo« bi se dala napisati zelo poučna študija, ki bi dokazala, da se pesnik ni zavedel daleko-sežnosti atributa »ljudska zgodba«, zato, ker ta naslov ni za »Verigo« točen: zato ker je »Veriga« res dramatika in ker Finžgar sam kontradiktorično pove, da ni samo »zgodba in nič drugega«, temveč da je »za ogledalo postavljena«, to se pravi parabolčno-idejna tipika, kar mora biti vsaka življenja vredna dramatska, tragična umetnina. »Veriga« je elementarnolepa, a ni brez elementarnodramatičnih hib. Te hibe pa so zelo spretno prikrile in temeljijo v nekaki Finžgarjevi problematičnosti, v tisti kompromisnosti, ki se mu je očitala pri »Naši krvi« (Trseglav). Snovnost fabule (Romeo in Julija, Der Erbförster, G. Keller) je vzrasla Finžgarju neorgansko v načinu Cankarjevih determinističnih, parabolčnih dram (Kralj na Betajnovi) in pod rahlim vzdusjem ruske realitike (Moč teme, Na dnu): Veriga, (Izaijev besedni simbol) členek v členek, greh iz greha, oče pravdar — sin pravdar. To bi bila filozofija »Verige« v Cankarjevem zmislu. V realistu Finžgarju pa ni. Njegova veriga je dejanski corpus delicti in ne simbol in vendar konkretizacija v zmislu Cankarjeve komedijske grotesknosti (grešniki na niti!). Finžgar je torej nameroval gotovo sintezo realizma in simboličnega paraboliziranja. Ali mu je uspelo? Ni! Toda ustvaril je problem artizma, ki je zaslužil, da je izšel v »Novi knjižnici«, ki izdaja elementarno nove umetnine in problematičnosti slovenskega umetniškega stremljenja. Drama-

tično stopnjevanje spora je ustvaril Finžgar iz Meška in Vošnjaka (petelin, hruška, količki). Tudi poeta Primoževa smrti ni absolutno izvirna (Hauptmann: De Waber) in »krnica« me je spomnila »hudega brezna« ali recimo, brvi v Rosmersholmu, le žalibog da je ni Finžgar dovoljno eksponiral, kakor je pozabil eksponirati osebnostno »razodetje« Gorjkijskega Primoža (Na dnu) in izdelati čudovito hvaležno invencijo »čebeloljuba« v njem. Tako je tudi prelapidarno orisal razmerje Janeza in Micke (malo sta me spomnila na Jermana in njegovo zaročenko v »Hlapcih«), dasi je našel za Micko hvaležen motiv »otrok poglodačkov« in skušal napraviti iz Janeza vsaj malo aktivnega moža z naivno bravuro, ko skoči v krnico. Katarzis v pravem tragičnem zmislu bi moral kavzalno in efektivno izvirati globlje, kakor pa iz komedijske otipične iniciativnosti Alenine. Smrt Primoževa ni conclusio v zmislu premis, ker je slučajna; psiholog bo rekel, da je tudi nezadostna kot elementaren dogodek, ki bi potresel pač dušo Primoževih lastnih, ne pa sosedovih pravdarskostrastnih ljudi. Tehniko tragedije je Finžgar zunanje srečno uporabil, ni pa presodil snovi globlje. Viden je sicer karakterizirajoči akord (ura bije, »Bog nam daj srečno zadnjo uro«), drama raste, navidezno v višek in katastrofo, a le raste in ne pada. Ne pada! To je razvidno iz bistvenosti spora, ki raste (I. II. instanca) do katastrofe. Zato je seveda opravičen retardirajoči moment pred navideznim viškom. Sicer bi sodil samo pred katastrofo. »Veriga« se mi zdi zato v taki redakciji, kot je zdaj izšla, grandiozen umetniški osnutek tik pred zrelo polno obliko. Finžgar je v književnoklasični tesnosti krepkega karakterizirajočega dialoga vendar preveč suponiral kreaciji gledaliških igralcev, premalo eksponiral, premalo izličil potezne motive svojih lic in se tako okradel za velikopotezni gledališki uspeh na eni strani in dal na drugi strani diletantom pretežek tekst v roke. To se mu je zgodilo neprisiljeno naravno, ker je svoj predmet motril z dveh stališč: racionalizem (osnutek v kavzalnem eksponiranju in razpletu) realista je utočil v težnji po miljejnosti ozadja (parabolične, simbolnosti); šel je Finžgar neorgansko miselno pot iz zaključka v prvo premiso, to povdaril, a pozabil je pri tem na drugo, izpustil jo in tako obtičal in si pomagal s slučajnostjo »čudeža«, efektnosti, poente, ki ni kavzalno nujna. To je patologija tega Finžgarjevega dramatičnega dela, ki bo v tretji izdaji, popravljeno, nekaj tistega, kar si jaz mislim kot močno slovensko klasično tragedijo. Po svojih vrlinah, ki jih ima »Veriga« v obilici že zdaj, je ena najboljših sedanjih naših dramatičnih del.

Dr. I. Pregelj.

Gospodinjstvo. Druga izdaja. S. M. Lidv. Purgaj. Založila Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani. Cena vez. 16 K. »Zlata knjiga za slovensko ženstvo«, bi jaz naslovila knjigo, ki sem jo natančno pregledala. V drugi izdaji nam je podala naša prva slovenska učiteljica gospodinjstva S. M. L. Purgaj že izborna knjigo, ki bi morala ležati odprta vsaj na teden po enkrat pred vsako slovensko gospodinjico. Mnogo novega nam nudi druga izdaja in kjer imajo prvo izdajo pri hiši, ne ravna jo potratno, če si nabavijo tudi drugo.

»Kolikor bolj napreduje naš narod, toliko živahnejše se mora razvijati gospodinjstvo, ker brez tega ne more biti uspešnega napredka pri delu v domači hiši.« Te uvodne besede veljajo zlasti za naše Slovenke. Z velikimi koraki, da, skokoma napreduje naš narod. Ako ne bi korakalo vstric umno gospodinjstvo našega ženstva, bi bilo to v veliko škodo našemu narodu.

Naša vlada je to spoznala; gospodinske šole se otvorjajo, gospodinski tečaji snujejo. Zanimanje za nje je tudi med slovenskim ženstvom vsestransko. A deset let bo minulo in niti polovica ukaželnih mladenk ne bo deležna teh šol in tečajev. Nedostaja denarja, šol, učiteljic za gospodinske šole v tolikem številu, kakor bi jih potrebovali za tisoče žen, deklet, mladenk. Marsikatera je že prekoračila starost učne dobe in z žalostjo spoznala, česa ji primanjkuje — gospodinske naobrazbe —. Temu nedostatku odpomore knjiga, ki je v prvi vrsti namenjena za učno knjigo v gospodinskih šolah. Vsaka žena, vsaka mladenka bo vesela te knjige, ako jo dobi kot božično ali godovno darilo. Učiteljice, ki jih zlasti zdaj nešteto prosijo za predavanja, najdejo v tej knjigi obilno lepe snovi za številna predavanja v izobraževalnih društvih.

Želim, da bi bila kmalu potrebna tretja izdaja. V tej bi pa rada pogrešala nauk o kapunjenju, ki je res trpinčenje živali le v svrhu dobička, kar ne pristoja krščanskim načelom. Tudi navodilo, kako iz raznih jagod pripravljamo vina in celo likër, naj se črta v tretji izdaji. Ženstvo moramo mobilizirati na vsej črti za boj proti alkoholu tudi v gospodinskih šolah, ne pa ga učiti, kako izdeluje likërje, ki so le žganje s salonskim imenom. Ako stoji str. 275 v isti knjigi stavek: »Žganjepitje naj bi za vselej izginilo iz naših krajev«, naj stoji še zraven pripomba: »Pravtako naj izginejo likërji iz naših salonov, zato se naj v gospodinskih šolah nikjer ne uče izdelovanja tega žganja v gosposki suknji.« (Str. 126 in str. 275 sta si v protislovju.)

Zelo bi pa želela v tretji izdaji v poglavju o obleki lepo razpravo o narodni noši, kroje za narodno nošo in kratko navodilo, kako olupšamo dom z narodno vezeninom.

Tudi poglavje o negovanju lepe materinščine in kako goji gospodinja mило slovensko pesem v domači hiši, naj bi spopolnilo III. izdajo.

M. Štupca.

Carniola. Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko. 1918. Uredniki: dr. Jos. Gruden, dr. Jos. Mantuani, dr. Gv. Sajovic. Str. 252. Z 22 podobami.

Usojeno je malim narodom, da ima njih znanstveno delovanje le malo prijateljev in da štejejo njih znanstveni listi le malo število naročnikov. Muz. društvo za Kranjsko se ponaša s samo 360 ud. Koliko bi jih lahko še imelo! Mnogi okraji ne štejejo niti enega uda. In vendar prinaša društveno glasilo članke, ki bi morali zanimati vsakega Slovenca. Letnina je znašala doslej le 6 K, šele z letom 1919 se je povišala na 10 K.

Letnik 1918. vsebuje, kakor običajno, zgodovinske in prirodopisne članke. Viktor Steska priobčuje lastni življenjepis slikarja Mateja Koželja iz Kamnika (1842 do 1917), ga izpopolnjuje in ocenjuje Koželjevo slikarsko delovanje (1—12). — Dr. Avgust Žigon objavlja »Nov prispevek o Čopu« (12—37). Pokojni Emil Gutmann je hranil zbirko Čopovih pisem, oziroma frag-